

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 fr. per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

Plechtige openingszitting van de Conferentie der Jonge Balie te Brugge,
op zaterdag 20 oktober 1962

HET MARE LIBERUM EN DE PRIVILEGIES VAN DE BRUGSE VISSERIJ

Rede uitgesproken door Mr. Fernand TRAEN

1. Territoriale wateren zijn vooral een economisch probleem geworden. Sedert de 18de eeuw, toen de draagkracht van het kanon ongeveer 3 mijl bedroeg, hebben de territoriale wateren veel van hun politieke of militaire betekenis verloren. Maar voor alle landen met een vloot en vooral met een visserij, heeft de zeggenschap over een deel van de zee zijn volle betekenis bewaard.

In 1958 en in 1960 kwamen nog twee belangrijke conferenties te Genève bijeen onder de auspiciën van de U.N.O., om de breedte der territoriale wateren vast te leggen. Maandenlange discussies leverden geen akkoord op. IJsland besloot dan ook eenzijdig zijn territoriale wateren of althans zijn voorbehouden visgronden uit te breiden tot een breedte van 12 mijl. En toen kon de wereld het verloop volgen van een tragi-comische kabeljauwoorlog tussen IJslandse kustwachten en Britse vissersloepen, die bijgestaan werden door de kleinste oorlogsbodems van Hare Britse Majesteit. Men schoot met los poeder, enterde het vijandig schip en maakte zelfs gevangenen.

Belangrijk was deze Conferentie van Genève van 1958 in elk geval, omdat zij in de eerste plaats een strekking aanwees — die trouwens al vroeger ontstaan was — om een onderscheid te maken tussen de territoriale wateren en een zone met exclusieve visrechten voor het oeverland. De Canadese afvaardiging stelde voor dat de territoriale wateren zouden behouden blijven op een breedte van 3 mijl, terwijl de voorbehouden visgronden zich over een breedte van maximum 12 mijl zouden mogen uitstrekken. Vervolgens wees deze Conferentie van 1958 ook uit dat de meeste staten verdergaande rechten voor hun visserij opeisten dan deze spruitende uit de thans geldende opvatting van de territoriale wateren, met een breedte van 3 mijl.

Ook over de actuele betekenis der territoriale wateren bestaat geen eensgezindheid. In welke mate

b.v. is de oeverstaat bevoegd om misdrijven aan boord van vreemde koopvaardij schepen binnen de grenzen van de territoriale zee te bestraffen? Het Engelse antwoord op deze vraag verschilt grondig van het Franse. Wel aanvaardt men vrij algemeen dat de oeverstaat scheepvaartreglementen kan opleggen, doch terzelfdertijd dat hij de vreedzame doorvaart van handelsschepen doorheen zijn territoriale wateren moet gedogen; dat hij politie maatregelen kan treffen, b.v. om gezondheidsredenen; dat hij bepaalde fiscale voorschriften kan toepassen, vooral ter bestrijding van de smokkelhandel en dat hij het erbewijs aan de nationale vlag kan opeisen. Het saluut aan de vlag is één der bijzonderste twistpunten geweest in de geschiedenis van onze Noordzee. Maar boven alles bezit de oeverstaat het exclusieve recht op de visvangst binnen de territoriale wateren.

Van de historische achtergrond van de territoriale wateren en van de vrijheid ter zee leveren de Privileges van de Brugse Visserij een curieuse en interessante illustratie.

2. De privileges die in 1666 door Karel II, koning van Engeland, aan de stad Brugge werden geschonken, zijn geen onbekende documenten die onlangs opnieuw ontdekt zouden worden zijn. Vele historici verwijzen er naar, en men mag zeggen dat deze stukken nooit volledig vergeten werden. Onder onze plaatselijke geschiedschrijvers mogen wij Patrice Beaucourt de Noortvelde vermelden, die in zijn « Beschrijving van den Opgank, Voortgank, en Ondergank der Brugschen Koophandel », verschenen in 1775, het privilege volledig weergeeft, en ook Gailliard, die het vermeldt in zijn « Kronyk der Stad Brugge », uitgegeven in 1849.

3. Het was dus op 10 juli 1666 dat Karel II een privilege aan Brugge verleende voor de visserij in de

daarom moest zij beschermd en gesteund worden, en moest de concurrentie van de vreemde vissersvloten worden gebroken.

In 1609 vaardigt Jacob I dan zijn beruchte Proclamatie uit betreffende de visserij. Om te vissen zowel in de Britse zeeën als langs de Britse kusten moesten alle vreemdelingen een « license » aanvragen en vanzelfsprekend zou dergelijke licentie alleen mits een belasting of taxe verleend worden.

Hoeveel die jaarlijkse belasting zou bedragen, werd in het Plakkaat niet bepaald. Het zou voor het verkrijgen der vergunningen voldoende zijn dat de stad, de provincie of zelfs de staat, die verlof wilde bekomen, door zijn ambassadeur in Engeland of een speciaal daartoe afgevaardigde persoon, de licentie's alle tegelijk deed aanvragen, met opgave van de hoeveelheid en de grootte der schepen.

Gelukkig bezat Jacob I niet de nodige macht om aan zijn Proclamatie een praktische uitwerking te geven. De Hollandse visserij stoorde zich weinig aan de voorschriften, doch de Hoogmogende Staten volgden de gebeurtenissen met de allergrootste aandacht.

Ook vader Cats heeft de Hollandse zaak te Londen moeten behartigen. De Proclamatie van 1609 zou een eeuw lang de grondslag vormen van de Engelse bedreiging voor de vissers van vreemde naties.

Noch Karel I, noch Cromwell wijzigden de maritieme politiek van Jacob I. Ook toen Karel II, na de restauratie van 1660, de troon had bestegen, zag hij niet af van de aanspraken op « sovereignty » en « dominion of the seas ». De plakaten bleven van kracht, tot op 4 maart 1665 de tweede Engelse oorlog met de Verenigde Provinciën uitbrak.

Het is in deze situatie dat de twee privileges aan Brugge werden verleend. Het zijn twee licenties die door het Engelse gezag, krachtens zijn soevereiniteitsaanspraken niet alleen op de kustwateren, maar tevens op de « Britse zeeën », werden gegeven.

In zoverre waren deze licenties voor Brugge privileges of voorrechten te noemen daar ze onvergeld en, zoals uitdrukkelijk gezegd, uit dankbaarheid werden verleend, en tevens, daar deze licenties eeuwigdurend (... in perpetuum per nos ac Haeredes et Successores stabilita continuatur...) van kracht moesten blijven. Het is onbetwistbaar dat zij een toepassing zijn van de Proclamatie van 1609 en de daarop volgende plakaten. In zoverre waren deze licenties uniek, dat er geen andere voorbeelden van licenties bekend zijn, die ten eeuwigen titel en kosteloos werden afgeleverd.

8. Het privilege voor de Engelse wateren werd op 10 juli 1666 verleend. Op 2 oktober daaropvolgend wordt door het stadsbestuur het reglement uitgevaardigd dat de toepassing van het privilege inhoudt, en aan de Brugse bevolking bekend gemaakt « ... om te Reeden ende in Zee te brengen eenighe vande voorh. vijftigh. Haring-buysen ofte schepen... » De kandidaten-reders moeten poorters van Brugge zijn en er « wonen met hun familie ende Mesnage ». « Voorts zullen ooc ghehouden wesen te stelle soustisante ende Poorterlicken Zeker, totter somme van Duysent Gulden... »

Enkele dagen nadien, op 8 oktober 1666, wordt aan een zekere Jan Anthuenissen Kiel, schipper, de eerste geleibrief, na borgstelling, verleend.

Eigenaars van het schip waren: Francois de Crits, Pieter Verscheure en Gillis van Tours.

Op 13 december 1666 wordt door het stadsmagistraat akte genomen van de bevestiging van het privilege

voor Schotland, en pensionaris meester Christoffel van Volden wordt afgevaardigd naar « den heere Oignate, tselve geprocureert hebbende, om denselven van zijne goede devoiren te bedancken ».

Bij het verlenen van een « zeebrief » op 27 april 1667, vraagt het stadsbestuur, naast de borgstelling, een betaling van 30 gulden.

De eerste reeks zeebrieven wordt afgeleverd tussen 8 oktober 1666 en 23 juni 1667. Daarna vinden wij geen spoor meer tot 18 juli 1672. Vanaf deze laatste datum volgt een nieuwe reeks tot 23 juni 1674. Nadien schijnen door het Brugse stadsmagistraat geen zeebrieven of vrijgeleiden meer verleend te zijn geworden. In elk geval is er tot op heden geen spoor gevonden van een dergelijk stuk dat op het einde van de 17e eeuw of in de loop van de 18e eeuw zou afgeleverd zijn.

Wanneer het oordeel van de heer Bogaerts, archivaris van de stad, gevraagd wordt, antwoordt deze, op 9 januari 1851, dat het privilege wellicht in onbruik viel door de aanhoudende oorlogen, die na 1674 en gedurende de hele 18e eeuw onze visserij zouden tot werkloosheid en ondergang hebben gedoemd.

Deze stelling lijkt helemaal niet bewezen. De reden van het ontbreken van de gezegde zeebrieven is zeer waarschijnlijk dat deze overbodig waren geworden en door de Engelse zeemacht niet werden vereist.

Want de twee reeksen zeebrieven, die wij terugvinden in het Brugse stadsarchief vallen juist samen met twee Engels-Hollandse zee-oorlogen, die namelijk duurden van 4 maart 1665 tot 31 juli 1667 en van 26 maart 1672 tot 19 februari 1674. Dat de Engelsen gedurende deze oorlogen de Hollandse visserij langs hun kusten, zowel als op zee, beletten, spreekt vanzelf. Maar zodra de vrede opnieuw heerste, moesten de Engelsen de Hollandse visserij langs hun kusten toelaten, en het ligt voor de hand dat ook de Vlaamse vissers dezelfde rechten werden gegund.

Een licentie werd niet geëist. De respectievelijke vredesverdragen van Breda, in 1667, en Westminster in 1674, al bevestigden zij de Engelse soevereiniteit over de hele Noordzee, lieten vrije visvangst toe, ook op de Engelse kusten.

Nog tijdens het Congres te Keulen, in 1673, haalden de Engelsen vruchteloos het voorbeeld aan van de Brugse privileges om hun exclusieve rechten op de visserij aan te tonen.

Wanneer in 1688 de Hollandse stadhouder Willem III de Engelse troon bestijgt, worden alle moeilijkheden voor de vreemde vissers — die in hoofdzak Nederlandse vissers waren — opgelost. Bezwaar tegen het vissen in de kustwateren wordt door Engeland niet meer gemaakt: het wordt een historisch recht. In 1773 kan De Vattel dan ook schrijven: « ... Les Anglais ne s'étant point emparés dès le commencement de la pêche du hareng sur leurs côtes, elle leur est devenue commune avec d'autres nations ».

Beweren dat de Vlaamse, en zelfs de Brugse visserij, onbestaande zou geweest zijn in de 18e eeuw ware minstens overdreven.

In een schrijven dd. 24 januari 1851, gericht tot de heer Waller, sekretaris van de Engelse legatie te Brussel, bevestigt de toenmalige burgemeester van Brussel het volgende: « ... il est constant qu'en 1789 et 1790 il existait à Bruges une vaste association pour les armements à la pêche, et notamment pour la pêche du hareng sur le littoral de l'Ecosse. Cette association possédait au-delà de 20 chaloupes. Un nommé monsieur Goethals, dont les descendants existent encore à Bruges, avait la direction de cette société, et

un nommé Decorte, habitant un faubourg de la ville (Scheepsdaele) atteste avoir à cette époque librement exercé la pêche du hareng sur le littoral de l'Ecosse avec les bâtiments de la société ».

Na 1814 oefenden opnieuw Brugse schepen de haringvangst uit in de Schotse wateren: de « Dame Agnès » en de « St. Pieter », toebehorende aan de Brugse reder Bernard Serweytens. Engeland verzette zich niet. Rond 1835 stak een ander Brugse reder van wal, de genaamde Fourny. Moeilijkheden vrezende, nam deze rond 1840 een copie mede van het oude privilege van Karel II. Zijn bedrijf ging ongestoord door tot 1851, toen de visserijkwestie het voorwerp ging uitmaken van besprekingen tussen de Belgische en de Engelse regering.

In al deze jaren — vanaf 1666 — verlieten deze vissersschepen de Brugse haven langs het kanaal van Oostende. Het slepen van het schip van Brugge naar Oostende en terug, kostte de reder Fourny rond 1848 de som van 28 F. Vergeleken bij de algemene onkosten van zijn jaarlijkse haringcampagne, betekende dit geen belangrijke handicap.

9. Het lijkt een vrijwel uitgemaakte zaak, dat Vlaamse vissers — en onder hen, Brugse vissers — misschien ongemerkt, maar in elk geval ongestoord hun bedrijf in de Britse wateren hebben uitgeoefend tijdens heel de periode van 1666 tot 1850. In feite was het eeuwigdurende privilege voor Brugge in die tijd overbodig.

De zo talrijke Hollandse vissers, die zich op geen enkel privilege konden beroepen, werden evenmin gestoord. En deze toestand was tot een stelling in het Volkenrecht gegroeid, zoals De Vattel vaststelde.

Het principe van het Mare Liberum had overwonnen. Alleen behielden de Engelsen een soort recht op eerbewijs aan hun vlag en het voorschrift om dit saluut van vreemde schepen af te dwingen over de hele Noordzee figureerde in de onderrichtingen van de Engelse admiraliteit tot na de slag van Trafalgar.

Ondertussen was ook het begrip van de territoriale wateren nader omlijnd geworden. De Hollandse jurist Bynkershoek stelde de bekende regel voorop: « imperium terrae finitur, ubi finitur armorum potestas ». Galiani, een Italiaan, bepaalde deze draagkracht van het kanon over de kustzee op 3 mijl, en tot op heden nog aanvaarden de meeste staten deze afbakening der territoriale wateren. In de 19e eeuw zouden visserij en territoriale wateren het voorwerp uitmaken van een reeks internationale overeenkomsten.

Wanneer men rond 1850 te Brugge (en te Oostende) verneemt dat met de Britse regering besprekingen aan gang zijn over een beperking van het visserijrecht in de respectievelijke territoriale wateren, wordt onmiddellijk de aandacht van de minister van Buitenlandse Zaken, d'Hoffschmidt, gevestigd op de oude privileges van 1666. Onze gezant te Londen, de gevolmachtigde minister Sylvain Van de Weyer (één der medestichters van de bekende Société d'Emulation te Brugge in 1839) kreeg opdracht de kwestie te bespreken met Lord Palmerston, de secretary of Foreign Office. Het antwoord van Lord Palmerston luidde dat alleen de Britse Rechtbanken uitspraak konden doen over de geldigheid. Indien de geldigheid niet in rechte bewezen werd, zouden de Brugse vissers niet meer toegelaten worden in de Britse wateren.

Sylvain Van de Weyer werd nu gelast met het advies in te winnen van twee juristen, een voor Engeland, en een voor Schotland.

Het eerste advies van George Bowyer, advocaat te Londen, werd overgemaakt op 4 december 1851. Het is interessant, en wellicht, zonder de historische achtergrond van de Brugse privileges te kennen, toont Bowyer de juiste draagwijdte goed aan.

Als eigenlijk « royal privilege » — als deel van de Prerogatieven van de kroon — waren de Brugse oorkonden niet geldig, want dergelijk « royal privilege » kan alleen aan een geboren onderdaan van de Engelse kroon verleend worden. Wel, als « license or permission » kunnen zij van kracht zijn, schrijft Bowyer. En inderdaad, als toepassing van de plakaten van 1609 en de volgende, dienen zij als dusdanig beschouwd te worden. De vraag bleef voor de Londense advocaat open of onbruik de eeuwigdurende « license » kon doen vervallen. Maar in 1851 was er nog geen onbruik. Alleen had men het recht in feite steeds uitgeoefend, zoals de andere naties, zonder van bijzondere zeebrieven gebruik te maken. Het geding moest, volgens Bowyer, gevoerd worden namens de stad Brugge.

Veel minder gunstig was het advies van de Schotse jurist Anderson. Het privilege was volgens hem in strijd met een « Act of Parliament » van Schotland, anno 1661, waarbij aan compagnieën het monopolie werd gegeven voor de kustvisvangst.

Historisch echter zou het argument van Mr. Anderson ongetwijfeld nader onderzocht dienen te worden. Hoelang b.v. zijn deze Schotse compagnieën blijven bestaan om het bedoelde monopolie uit te oefenen? De meeste dezer stichtingen hielden het amper een jaar vol...

Gepolst of hij zou aanvaarden de Brugse rechten voor het « Court of Session » in Schotland te verdedigen, weigerde Anderson.

Tenslotte werd ook nog het advies ingewonnen van drie advocaten van het Ministerie van Financiën te Brussel (10 februari 1853). Zij beschouwden het privilege als ontstaan uit een contract ten bezwarende titel (« contrat à titre onéreux »), zijnde de prijs van de gastvrijheid door Karel II te Brugge genoten. Verder ook, als een historisch recht op de Britse wateren, ten voordele van Brugge verjaard...

De stad Brugge wenste dat de Belgische Staat een geding zou inspannen. Toen echter de uitslagen van de enige overgebleven Brugse reder Fourny minder gunstig werden, en praktisch het onmiddellijk belang scheen weg te vallen, werd daarvan afgezien. Men vreesde voor de hoge kosten, men was sceptisch over het « sérieux » van de zaak (o.a. Van de Weyer).

Nochtans had de Brugse volksvertegenwoordiger Sinaeve, in de zitting van de Kamer van 10 februari 1852, nog een ernstig incident verwekt, waarbij hij de Engelsen voor zeerovers en piraten zou uitgescholden hebben.

Op 22 maart 1852 werd dan ook een eerste Visserijconventie afgesloten tussen België en het Verenigde Koninkrijk. Van toen af werden de Belgische vissersboten niet meer geduld binnen een afstand van 3 mijl van de Britse kusten.

Brugge bezat toen geen visserij meer en wellicht kon men de oude handelskom nog moeilijk een zeehaven noemen. Voor de economische geschiedenis van de stad werd het een der minst glansrijke periodes.

10. Toen Brugge zijn vissershaven tussen Blankenberge en Heist zou openen, kwamen de oude privileges van 1666 opnieuw te berde. Door de Commissie van de Zeevisserij werd op 1 maart 1900 aan de heer Wodon, afdelingshoofd bij het ministerie van Nijverheid en Arbeid, opdracht gegeven de geldigheid ervan te onderzoeken.

Dit verslag werd afgedrukt in het gemeenteblad van Brugge van 1904.

De heer Wodon acht het volkomen onmogelijk dat deze privileges nog enige waarde zouden bezitten en steunt zich daarvoor op de Conventie van Den Haag (6 mei 1882) bekrachtigd in België door de wet van 6 januari 1884, Art. 2 « Les pêcheurs nationaux jouiront du droit exclusif de pêche dans le rayon de trois milles à partir de la laisse de basse mer, le long de toute l'étendue des côtes de leurs pays respectifs, ainsi que des îles et des bancs qui en dépendent ». België, zo besluit de heer Wodon, heeft toen geen enkel voorbehoud gemaakt.

Deze conventie is op heden nog van kracht. Zij bepaalt de territoriale wateren. Uit deze conventie afleiden dat daarmede een definitief einde gesteld is aan de Brugse aanspraken, lijkt enigszins voorbarig.

Deze conventie regelt inderdaad de verhoudingen tussen verscheidene personen van internationaal recht. Zij behoort tot het internationaal publiek recht. Zij gaat uit van de nationale souvereiniteit op de kustwateren, bevestigt dit principe en trekt er gevolgen uit voor de visserij.

Maar de Brugse privileges behoren niet tot het internationaal publiek recht. Zij zijn gebaseerd op de exclusieve uitoefening van de Engelse souvereiniteitsrechten over de zee en de kustwateren. Deze aanspraken dienen verdedigd te worden in het kader van het Engelse recht, niet als internationaal conflict. Het toekennen van een gunst, een recht, een « licence » behoort juist tot de uitoefening van de souvereiniteit. Het was ook de stelling van Lord Palmerston in 1851.

Wat meer is, de Conventie van Den Haag van 1882 is beperkt tot de Noordzee, terwijl de privileges van 1666 gelden voor alle Engelse, Schotse en ook Ierse wateren. Evenmin als de conventie van 1852 stelt de Noordzeeconventie van 1882 mijns inziens op onweerlegbare wijze een definitief einde aan de geldigheid ervan.

Dit zijn enkele beschouwingen in verband met wat men noemt de Privileges van de Brugse Visserij.

Juist omdat zij telkens verwijzen naar de belangrijke episodes van de ontwikkeling van het zeerecht,

leveren zij interessante bladzijden van onze plaatselijke geschiedenis.

Aan de tegenwoordige theorieën en aan de conferenties die thans — in het raam van de UNO — over territoriale wateren en over visrechten handelen, geven de Brugse voorrechten als het ware een oude en vertrouwde klank.

Bibliographie

A. de Behault de Dornon: « Bruges, séjour d'exil des Rois d'Angleterre », Brugge, 1931.

Archieven van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, dossier n° 2274.

Stadsarchief Brugge: Secrete Resolütien over 1659-1672. Portefeuille: Commerce et Industrie, 1851-53. Cartularium Wittenbouc E. (1584-1666). Plakkaten 1e reeks, n° 14/.

Stad Brugge, Gemeenteblad 1904 (Verslag over 1903).

Public Record, London: S.P. 77/34.

Samuel Muller: « Mare Clausum », Amsterdam 1872.

Dr. H.A.H. Kranenburg: « De Zeevisserij van Holland in de tijd der Republiek », Amsterdam, 1946.

De Zuttere: « Enquête sur la Pêche Maritime en Belgique », Brussel, 1909.

M. De Vattel: « Le Droit des Gens », Neuchatel, 1773, p. 231.

Colombos: « International Law of the Sea », London, 1954.

J. De Mont: « Corps Universel Diplomatique du Droit des Gens », vol. IV en VII, Amsterdam, 1731.

Memorials of Affairs of State in the Reigns of Queen Elizabeth and King James I, London, 1725, vol. III, p. 49.

Th. W. Fulton: « The Sovereignty of the Sea », Edinburgh & London, 1911.

Frans E.R. De Pauw: « Het Mare Liberum van Grotius en Pattyn », Brugge, 1960.

Jos. De Smet: « Tables du Commerce et de la Navigation du Port de Bruges (1675-1698) », in: Bull. Comm. Royale d'Histoire, 1930, p. 103.

Deze spreekbeurt werd voorafgegaan door de

Rede van Mr. Raoul DE PAUW, voorzitter van de Conferentie der Jonge Balie te Brugge

Ik verklaar deze plechtige zitting geopend.

Mijnheer de Stafhouder,

Uw aanwezigheid op al de activiteiten van onze Conferentie, zowel vroeger als thans tijdens Uw batonaat, is voor U zulk een vanzelfsprekend feit, dat het mij werkelijk een genoegen is U op deze vergadering hierover hulde te brengen en U te verwelkomen.

De belangen van gans onze balie en vooral van de jongeren liggen U zo nauw aan het hart, dat U er nooit aan twijfelt, U volledig in te zetten om deze belangen te behartigen en te verdedigen.

Samen met Uw voorgangers, de heren oud-stafhouders, die er ook hebben aan gehouden deze zitting bij te wonen, hebt U de Conferentie steeds aangemoedigd op de door haar afgebakende weg verder te gaan, en het is onder Uw stafhouderschap dat in de raad van de Orde werd beslist de Conferentie ook op materieel gebied te steunen en bij te staan.

Het weze me dan ook toegelaten U hiervoor te danken en te hopen dat de innige samenwerking tussen de Conferentie en de Orde harmonisch moge uitbloeien en zich ontwikkelen.

Mijnheer de Procureur-Generaal,

Het weze mij toegelaten U eerst en vooral geluk te wensen met Uw benoeming als Procureur Generaal bij het Hof van Beroep te Gent.

Het strekt de stad Brugge, waarvan U herkomstig zijt, en de magistratuur van onze Rechtbank waartoe U nog hebt behoort in hoedanigheid van substituut van de heer Procureur des Konings, zeker tot eer, voor dezen een stads-, voor genen een ambtgenoot te hebben gehad die thans voor wat aangaat de staande magistratuur van beide Vlaanderen, de meest verheven positie bekleedt.

Voor ons advocaten van Brugge heeft die constella-